

Дудко Ірина Дмитрівна
Погорєлова Інна Сергіївна

Статус головного союзника США поза НАТО: міжнародно-політична суб'єктність, оцінки, перспективність для України

УДК 327 (73, 477)
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2023-1.13>

Дудко Ірина Дмитрівна
доктор політичних наук, професор,
професор кафедри парламентаризму
Навчально-наукового інституту
публічного управління та державної
служби Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
вул. Антона Цедіка, 20, Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-8881-8274

Погорєлова Інна Сергіївна
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних технологій
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана
просп. Перемоги, 54/1, Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-6560-242X

Внаслідок повномасштабної російської агресії проти нашої держави проблеми національної безпеки України вийшли на новий рівень актуальності. З огляду на це у статті проаналізований варіант набуття Україною статусу головного союзника США поза НАТО (Major Non-NATO Ally MNNA) як ймовірної моделі її безпекової політики на шляху до набуття членства в НАТО.

Авторами проаналізовано американську документальну базу щодо статусу головного союзника США поза НАТО, простежена еволюція міжнародно-політичної суб'єктності даного статусу. Окрім того визначені безпекові переваги для країн, які здобули або прагнуть здобути відповідний статус. У ретроспективі охарактеризовані підходи до розподілу повноважень щодо затвердження MNNA та формування кола привілеїв країнам-союзникам. Зроблений висновок, про значний спектр оборонних, науково-технічних, фінансових можливостей, якими можуть скористатися країни-союзниці задля зміцнення своєї системи безпеки.

В колі уваги авторок – аналіз відповідних ініціатив щодо питання затвердження статусу головного союзника поза НАТО як у США, так і з боку українських законодавців, починаючи з 2014 року і до сьогодні. Враховуючи однозначність оцінок щодо набуття Україною статусу MNNA, зроблена спроба зрозуміти основні проблеми реалізації даного статусу та перспективи його здобуття Україною. Проведений аналіз дозволяє авторам зробити висновок, що до вступу країни в НАТО (у так званий проміжний період) статус союзника США поза НАТО може відіграти вагомий роль у зміцненні обороноздатності країни. Водночас фактор взаємовигідного договірної співробітництва сторін у безпековій сфері не виключається й з досягненням Україною членства в Альянсі.

Ключові слова: Україна, США, відносини, безпекова стратегія, міжнародно-політична суб'єктність, статус союзника США поза НАТО.

Вступ. Серед найважливіших завдань сучасної безпекової стратегії України, поряд з перемогою над ворогом, – формування надійної системи взаємодії з партнерами і союзниками, яка б унеможливила у подальшому будь-яку агресію, забезпечила сталий розвиток країни і суспільства. Найбільш вагомою ціллю в цьому відношенні залишається інтеграція України до НАТО. Так, мужність Збройних сил України, як і згуртованість суспільства довели, що Україна гідна стати членом Північноатлантичного альянсу – теза, що визнається на сьогодні як на рівні керівництва, так і голів низки країн-членів НАТО. Втім безпосереднє приєднання України до Альянсу пов'язується не тільки з перемогою України над агресором, а й з підтримкою членства усіма країнами НАТО, що унеможлиблює визначення чіткої перспективи досягнення мети. Вагомим додатковим ресурсом безпекової стратегії за цих обставин стає ініціація малих альянсів, що мають перспективу перетворення на помітних акторів міжнародних відносин. Неабияке значення зберігає й двостороннє співробітництво України з країнами-партнерами, де на особливу роль заслуговує співробітництво зі США як лідером і провідною країною світових відносин.

Як показує практика низки країн, одним з форматів створення ефективної системи безпеки в рамках співробітництва зі Сполученими Штатами

може стати реалізація статусу головного партнера США поза НАТО – тенденції, що відкриває перед країнами-союзниками широкий спектр можливостей. Важливо визнати, що обговорення такого статусу для України не має однозначних оцінок на рівні українського політикуму, втім, в умовах пошуку оптимальних моделей безпекової стратегії (коли Україна ще не досягла членства в НАТО) така модель не може залишатись поза увагою й осмислення. Це актуалізує розгляд питання щодо статусу головного партнера США поза НАТО для України, визначає практичне значення питання у вимірі зовнішньої і безпекової стратегії країни.

Аналіз досліджень і публікацій. Варто визнати, що розгляд питання щодо статусу головного партнера США поза НАТО для України знаходить відображення в низці переважно аналітико-публіцистичних напрацювань таких авторів, як О.Бірченко, О.Краєв, О.Іжак, В.Фарапонов, деяких інших. Втім в цілому проблема не набула ґрунтовного осмислення, що потребує як узагальнення існуючих напрацювань, так й формування наукових підходів до оцінки статусу головного союзника США поза НАТО для України в аспекті формування сучасної безпекової стратегії країни.

Мета і завдання. Метою статті є аналіз сутності та можливих перспектив здобуття Україною статусу головного союзника США поза НАТО. Реаліза-

ція зазначеної мети передбачає розгляд наступних складових завдань теми, а саме:

1) визначення міжнародно-політичної суб'єктності статусу головного союзника США поза НАТО відповідно до законодавчих актів Сполучених Штатів Америки;

2) аналіз оцінок представників американського й українського політикуму щодо статусу головного партнера США поза НАТО для України;

3) формування аналітичних підходів щодо перспектив здобуття Україною статусу головного партнера США поза НАТО в системі безпекової стратегії країни.

Методи дослідження. Досягнення поставленої мети передбачає застосування наступних методів дослідження: методу політичного аналізу документальної бази Сполучених Штатів стосовно статусу головного союзника США поза НАТО; методу політичної компаративістики для порівняння підходів країн-союзників США поза НАТО у створенні системи безпеки; методу прогнозування для формування уявлень щодо доцільності та перспектив здобуття Україною статусу головного союзника США поза НАТО.

Результати. Контекст окреслених завдань об'єктивно передбачає з'ясування міжнародно-політичної суб'єктності статусу головного союзника США поза НАТО та визначення безпекових переваг для країн, які здобули чи прагнуть здобути відповідний статус. Офіційна сторінка Держдепартаменту США (як офіційної установи, вповноваженої, поряд з іншими акторами політичного процесу США, надавати відповідний статус країнам) подає наступне тлумачення поняттю: «Статус основного союзника поза НАТО (Major Non-NATO Ally, MNNA) – визначення, що, відповідно до законодавства США^{1*}, надає іноземним партнерам певні переваги у сферах оборонної торгівлі та співробітництва в галузі безпеки. Призначення головного союзника поза НАТО є потужним символом тісних відносин, які Сполучені Штати поділяють з цими країнами, і демонструє нашу глибоку повагу

1 * (22 USC 275). Need for international defense cooperation and military export controls; Presidential waiver; report to Congress; arms sales policy: United States Code, 2012 Edition. Title 22 - Foreign Relations and Intercourse. Chapter 39 – Arms Export Control. Subchapter I – Foreign and National Security Policy Objectives and Restraints. Sec.2751. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2012-title22/html/USCODE-2012-title22-chap39-subchapI-sec2751.htm> [21]; (22 U.S.C. 2321k). Designation of major non-NATO allies : United States Code, 2012 Edition, Supplement 2. Title 22 – Foreign Relations and Intercourse. Chapter 32 – Foreign Assistance. Subchapter II – Military Assistance and sales. Part II – Military Assistance. Sec 2321k. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2014-title22/html/USCODE-2014-title22-chap32-subchapII-partII-sec2321k.htm> [12]; (10 U.S. Code § 2350a). Cooperative research and development agreements: NATO organizations; allied and friendly foreign countries: United States Code, 2006 Edition, Supplement 4. Title 10 Armed Forces. Subtitle A-General Military Law. Part IV-Service, Supply, and Property. Chapter 138-Cooperative Agreements with NATO allies and other countries, § 2350a. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2010-title10/html/USCODE-2010-title10-subtitleA-partIV-chap138-subchapII-sec2350a.htm> [11].

до дружби з країнами, на які вона поширюється. Хоча статус MNNA надає військові та економічні привілеї, він не тягне за собою жодних зобов'язань щодо безпеки перед визначеною країною» [21].

Вагомим додатком до визначення є тлумачення складових поняття MNNA як політико-правової засади взаємодії США і країн-союзниць поза НАТО в оборонній і військово-технічній сфері. Так, привілеї, отримані в результаті статусу MNNA, як це подається на сторінці Держдепартаменту відповідно до Кодексу Сполучених Штатів у частині «Зовнішні відносини і зв'язки» (підрозділ «Визначення основних союзників поза НАТО», 22 U.S.C. §2321k) [12], включають:

- право позичати необхідні для спільних досліджень і розвитку матеріали та устаткування;
- право на розміщення на території країни-союзниці, поза межами американських військових баз, запасів військового резерву США;
- право укладати угоди зі Сполученими Штатами про спільні навчання на двосторонній або багатосторонній основі, якщо фінансові домовленості є взаємними і передбачають відшкодування всіх прямих витрат США;
- право країн-союзниць, розташованих на південному і південно-східному фланзі НАТО; на пріоритетну поставку оборонної техніки поза встановлених норм США (посилання на статтю 516 Закону про іноземну допомогу [13]);
- право на розгляд можливості придбання боєприпасів зі збідненим ураном (посилання на Кодекс Сполучених Штатів у частині «Збройні Сили», підрозділ «Угоди про співпрацю в галузі досліджень і розробок: організації НАТО; Союзні і дружні зарубіжні країни», 10 U.S.C. §2350a [12]);
- право укласти Меморандум про взаєморозуміння або іншу офіційну угоду з Міністерством оборони США з метою проведення спільних науково-дослідних проектів щодо оборонного обладнання та боєприпасів;
- право фірмам країн-союзниць поза НАТО, як і країн НАТО, на участь у конкурсах щодо контрактів з технічного обслуговування або ремонту обладнання Міністерства оборони США за межами Сполучених Штатів;
- право фінансувати закупівлю пристроїв виявлення вибухових речовин, а також науково-дослідних і дослідно-конструкторських проектів у сфері боротьби з тероризмом під егідою Робочої групи технічної підтримки Державного департаменту США^{2*} [21].

2 * Робоча група з технічної підтримки (Technical Support Working Group ,TSWG) – це міжвідомча програма США з досліджень і розробок у сфері боротьби з тероризмом. Заснована в 1986 році, контролюється помічником міністра оборони США з питань спеціальних операцій/конфліктів низької інтенсивності (ASD SO/LIC); отримує деякі повноваження для міжнародної роботи від координатора з питань боротьби з тероризмом в Державному департаменті. TSWG структуровані з кількох підгруп і має представників від більш ніж 50 федеральних організацій [23].

Варто констатувати з питання затвердження статусу головного союзника поза НАТО з реалізацією відповідних привілеїв, що право на його присвоєння, згідно американського законодавства, надано міністру оборони при узгодженні питання з державним секретарем, які мають спільно, не пізніше 1 січня кожного року, представити в комітети Сенату і Палати представників зі збройних сил і міжнародних відносин список кандидатів на отримання відповідного статусу. Повноваження щодо присвоєння статусу належать й президенту США, який може надати статус або оголосити про його відміну при тому, що відповідне рішення має бути схвалене або відмінене впродовж наступних 30 днів Конгресом. Суттєва роль щодо присвоєння статусу з боку законодавчої влади пов'язана з тим чинником, що саме Конгрес своїм рішенням затверджує загальну суму коштів, яка планується на відповідне співробітництво.

Зазначимо, що підходи до розподілу повноважень щодо присвоєння статусу MNNA, як і кола привілеїв країнам-союзникам складались в американському законодавстві послідовно, де відповідним історичним документом вважається законопроект Сенату про асигнування на 1987 фінансовий рік в розділі 1105 «Спільні науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи з основними союзниками США поза НАТО», поданий на затвердження 8 липня 1987 року сенатором від Республіканської партії Аризони Б.Голдуотером. В законопроекті вперше на державному рівні подавалось уявлення про основного союзника США поза НАТО як «держави, що не є членом Організації Північноатлантичного договору, з якою доцільно реалізовувати спільні програми науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт для забезпечення оборонних потреб США». В якості головних цілей співробітництва визначалась розробка нового обладнання і боєприпасів, а також модернізація існуючих зразків озброєння, військової й спеціальної техніки [22]. Законопроект по суті визначав й вповноважених за надання статусу MNNA, включивши до кола відповідальних осіб й інституцій голів Міністерства оборони, Департаменту, Конгресу США [22].

Додамо, що після підписання законопроекту президентом США Р.Рейганом розділ документу про спільні науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи з основними союзниками США поза НАТО був доданий з певними змінами (поправка С.Нанна) до ст. 10 (Збройні сили) Кодексу Сполучених Штатів [11], що визначило юридичне підґрунтя статусу MNNA як нового формату зовнішньої політики США.

Додамо також, що впродовж наступних років початкове законодавство щодо MNNA було доповнено новими законодавчими актами, які поглибили тлумачення та сферу реалізації союзництва

поза НАТО. Серед низки документів на особливу увагу може заслуговувати, зокрема, законопроект Палати представників «Внесення поправок до Закону про іноземну допомогу 1961 року та Закону про контроль над експортом озброєнь з метою удосконалення деяких положень про оборонну та безпекову допомогу відповідно до цих Актів, дозволити передачу військово-морських суден певним іноземним країнам та для інших цілей», схвалений Конгресом за поданням члена Палати представників Б.Гілманом в липні 1996 року. Законопроект вперше визначив повноваження президента США щодо надання статусу MNNA країнам-союзникам. Крім того документ суттєво розширив уявлення про країну-союзника поза НАТО як держави, з якими США будуть співробітничати в галузях, визначених Законом про іноземну допомогу 1961 року та Законом про контроль над експортом озброєнь.

Відповідно до цих документів передбачалось, що взаємодія сторін буде охоплювати забезпечення міжнародної безпеки, боротьбу з тероризмом, сприяння розвитку міжнародної військової освіти, здійснення контролю над обігом наркотиків, передачу військово-морських суден іноземним державам, участь в програмах зарубіжного військового фінансування, реалізацію надлишкового військового майна США, продаж озброєння, військової та спеціальної техніки тощо [15].

Так, навіть оглядовий підхід до сфери співробітництва в межах союзництва США поза НАТО, відповідно до зазначених документів, дає можливість стверджувати про значний спектр оборонних, науково-технічних, фінансових можливостей, якими могли й можуть скористатися країни-союзниці задля зміцнення своєї системи безпеки. До переліку країн, які послідовно приєднувались до формату головного союзника США поза НАТО відносяться: Австралія, Єгипет, Ізраїль, Республіка Корея, Японія (статус надано за президентства Дж.Буша-старшого); Йорданія, Нова Зеландія, Аргентина (за президентства Б.Клінтона); Бахрейн, Таїланд, Тайвань, Філіппіни, Кувейт, Марокко, Пакистан (за президентства Дж.Буша-молодшого); Афганістан, Туніс (за президентства Б.Обами); Бразилія (за президентства Д.Трампа); Катар, Колумбія (за Д.Байдена). Якщо виключити з наданого переліку Ісламську Республіку Афганістан, позбавлену з ініціативи Дж.Байдена статусу MNNA за умов ствердження в країні правління талібів [19], решта країн переліку або скористались, або мають перспективу скористатись в своїх інтересах привілеями союзництва зі США поза НАТО. При цьому низка країн, як, наприклад, Австралія, Єгипет, Ізраїль, Республіка Корея, Японія..., створили в межах статусу MNNA, як відомо, ефективну систему власної безпеки.

Зазначене викликає науковий інтерес щодо можливостей здобуття переваг у формуванні сис-

теми національної безпеки для України за умов статусу MNNA при врахуванні відповідних ініціатив з боку американських й українських законодавців та позицій щодо цього політиків і науковців. Так, слід врахувати, що ідея отримання статусу MNNA для України має помітну присутність у суспільно-політичному дискурсі США і України від 2014 року (початку агресії РФ проти України) та поступово здобуває своїх прихильників. Щодо американського політикуму, то ідея відносно можливості надання Україні статусу союзника поза НАТО концептуально мала міститися вже у відомому Акті на підтримку свободи (Freedom Support Act of 2014), винесеним на обговорення Конгресу США у вересні 2014 року у відповідь на агресію РФ проти України та анексію Криму. У поданому законопроекті з ініціативи сенатора Р. Менендеса (пролобійованого активістами української діаспори) визначалась широка платформа допомоги Україні військовою технікою, послугами, підтримкою енергетичної безпеки, видатками на розвиток громадянського суспільства, де, серед іншого, передбачалось надання Україні, а також Грузії й Молдові статусу головного союзника США поза НАТО [20]. У такому вигляді документ був схвалений Сенатом і Палатою представників Конгресу США, хоча перед поданням законопроекту на підпис президенту Б.Обамі в грудні 2014 року стаття про надання трьом країнам статусу MNNA була вилучена через побоювання щодо неадекватної реакції на це з боку РФ.

Повторним прецедентом розгляду питання щодо надання Україні статусу MNNA став законопроект (№ 3047) «Про надання підтримки Україні у захисті її незалежності, суверенітету та територіальної цілісності», внесений у Палату представників Конгресу США в травні 2019 року депутатом-республіканцем М.Т.МкКолом за підтримки групою конгресменів від республіканців і демократів. Законопроект було передано до комітету з іноземних справ Палати представників, де він був підтриманий як Акт про посилене співробітництво США і України у сфері безпеки. Документ пропонував президенту Сполучених Штатів визначити необхідність надання Україні статусу головного союзника США поза НАТО з метою передачі оборонного спорядження і послуг до вступу країни в НАТО. Законопроект розширював повноваження Міністерства оборони щодо надання безпекової допомоги Україні, включаючи протитанкові, протикорабельні та зенітні системи озброєння. Держдепартамент мав доповісти Конгресу щодо безпекової допомоги Україні, оцінити загрози незалежності та здатності України асиметрично протистояти російській агресії [16].

Зазначимо, що поява документу була високо оцінена на той час в посольстві України у Вашингтоні, в заяві якого стверджувалось, що представле-

ний документ є «новим важливим кроком, спрямованим на поглиблення українсько-американського стратегічного партнерства у боротьбі з російсько-агресією». Такий статус може бути використаний для спрощення процедури передачі Україні оборонних засобів, – йшлося у повідомленні [10].

Додамо до зазначеного, що ідея надання Україні статусу головного союзника поза НАТО набула відповідної реакції в американському суспільно-політичному середовищі в умовах широкомасштабної агресії Росії, будучи актуалізованою через звернення до президента Дж. Байдена Гельсінської комісії як незалежної неурядової агенції, що опікується питаннями підтримки прав людини та безпеки в Європі. У листі до президента США Дж. Байдена, який отримало видання Foreign Policy, комісія закликала адміністрацію визнати Україну і Грузію основними союзниками США поза НАТО (MNNA) і активізувати підтримку з боку США щодо вступу обох країн до НАТО [17], що утворило платформу обговорення питання на вищому державному рівні.

Втім щодо українського суспільно-політичного середовища, то ідея здобуття Україною статусу MNNA не знайшла необхідної поступальної підтримки. Так, якщо в березні 2017 року Верховна Рада України ухвалила проект постанови № 6111 «Про Звернення Верховної Ради України до нової Адміністрації та Конгресу Сполучених Штатів Америки щодо безпекових гарантій за Будапештським меморандумом та включення України до двостороннього безпекового формату», в якому законодавці звернулися до США з проханням розглянути питання щодо надання Україні статусу Основного союзника поза НАТО (з акцентом на укладення оборонної угоди) [7], то в 2021 року, за кілька місяців до повномасштабного вторгнення, ВРУ відхилила відповідне звернення до Конгресу США щодо статусу MNNA. Питання розглядалось на позачерговому засіданні Верховної Ради 8 вересня 2021 року, скликаного на вимогу 153 народних депутатів з метою обговорення документу. У пояснювальній записці до проекту відповідної постанови, підготовленої депутатом від «Європейської солідарності» О.Гончаренком, необхідність ухвалення звернення пояснювалось агресією Росії проти України. Втім постанову підтримали лише 24 народні депутати [8].

Звертає на себе увагу відсутність підтримки статусу головного союзника США поза НАТО й на суспільному рівні, що вочевидь підтвердилось при абсолютно мінімальній кількості голосів, поданих громадянами за електронну петицію щодо Звернення уряду України до Конгресу та безпосередньо до президента Сполучених Штатів Америки про надання Україні Статусу Основного союзника США поза НАТО в січні 2022 року [2].

Втім, якщо останнє можна сприймати як прояв необізнаності громадськості щодо статусу MNNA

для України, голосування ВРУ з пропрезидентською більшістю, на кшталт 8 вересня 2021 року, відображає офіційну позицію щодо здобуття статусу головного союзника США поза НАТО для України з боку чинного політичного керівництва країни. На підтвердження – заяви Міністра закордонних справ України Д. Кулеби на час обговорення звернення з приводу статусу MNNA в парламенті, що рішення відносно надання Україні статусу основного союзника поза НАТО «може полати стратегічну логіку держави». Зокрема Міністр нагадав, що Україна має статус з розширеними можливостями НАТО, угоду зі США в сфері безпеки і оборони, яка по ряду параметрів є більш амбітнішою за статус «основного союзника поза НАТО». На думку Міністра, Україна буде основним союзником США в НАТО, а не поза НАТО [5].

Схожу позицію висловила напередодні голосування у парламенті й Посол України в США О.Маркарова, яка заявила, що двосторонній статус основного союзника США поза НАТО, звернення щодо якого на позачерговому засіданні 8 вересня планує розглядати Верховна Рада, – це «статус для країн, які не планують/не можуть в силу політичних чи географічних причин вступити в НАТО. Це точно не про нас». «Україна визначилась, що наша мета – членство в НАТО. Це єдине системне й інституційне вирішення для безпеки нашої країни і це записано в нашій Конституції. Україна має статус – ми ЕОР^{3*} партнер НАТО, і цей статус надає нам великі можливості як посиленої співпраці з НАТО, так і покращення нашої інтероперабельності і розбудови спроможностей», – додала Посол [6].

Звертаючись до зазначених позицій, неможливо водночас не прийняти до відома альтернативні висловлювання, що належать визнаним представникам політичного й експертного середовища. Так, колишній посол США в Україні Вільям Тейлор вважає, що Київ може просити про статус основного союзника поза НАТО і водночас працювати над повноцінним членством. Про це він заявив у коментарі «Голосу Америки» 9 вересня 2021 року. «Ніхто не ставить під сумнів, що повноцінне членство України в НАТО є кращим. Якщо вибір стоїть між одним та іншим, однозначно слід цілитись на членство в НАТО, бо статус основного союзника не дає безпекових гарантій Україні. Але цього вибору не має бути – країна може мати обидва варіанти», – зазначив Тейлор. Політик наголосив також, що просити про статус основного союзника США Україна може вже зараз, не припиняючи працювати над членством у Альянсі. «Твердження про те, що якщо ви отримали статус союзника поза НАТО, то не зможете стати повноцінним членом НАТО – неправда. Для цього нема жодної причини і нема жодних обмежень», – запевнив Тейлор [9].

3 * ЕОР (Enhanced Opportunities Partner) – партнер з розширеними можливостями.

Іншою стороною проблеми, яка розглядається, зокрема, окремими українськими політиками й експертами, є та, що перебування України на першій лінії стримування російській експансії робить військово-політичні альянси головним дієвим інструментом забезпечення її безпекової політики. «Довгостроковими стратегічними цілями України є членство в НАТО та Європейському Союзі. Це залишається незмінним. Однак очікувати значного прогресу в досягненні будь-якої з цих цілей у найближчому майбутньому нереально. Натомість Україна має визначити практичні кроки, які допоможуть захистити країну від небезпеки, що насувається з боку російських військових», – стверджував, зокрема згадуваний депутат від «Європейської солідарності» О.Гончаренко в аспекті статусу MNNA для України. «...Хоча статус основного союзника поза НАТО не еквівалентний військовому оборонному пакту, він надає низку переваг з точки зору потенційної військової співпраці зі США, яка в іншому випадку не була б відкритою для країн, що не входять до альянсу НАТО», – додавав політик [14].

На підтримку двосторонньому співробітництву сторін виступає й дослідник О.Краєв, який зазначає, що «у контексті максимального розширення та поглиблення політично-безпекової співпраці між двома країнами на теперішньому етапі найвищим її рівнем може стати статус основного союзника Сполучених Штатів поза НАТО [4]. Таку ж позицію обґрунтовує й О.Бірченко, стверджуючи, що «переважна більшість експертів політичної та безпекової сфері однозначно дотримуються думки, що до моменту вступу в НАТО, безпековому альянсу із США у України просто немає альтернатив» [1].

На підтвердження зазначеного – конкретизація переваг, на які посилаються прихильники здобуття Україною статусу головного союзника поза НАТО в аспекті її безпекової політики. Це:

- комплексна, повноцінно фінансована та широкомасштабна технічна співпраця між збройними силами США і України. Вона передбачатиме спільні дослідницькі проекти, нові дослідження в усіх провідних галузях сучасного ведення військових дій, обмін спеціалістами та інтелектуальним напрацюванням;
- пріоритет в закупівлі сучасного американського озброєння та комплектуючих, доступ до воєнних резервів;
- економічна співпраця: створення нових трасових фондів, спільні програми фінансування, закріплення додаткових фондів за програмами розвитку в Україні;
- спільні інфраструктурні проекти, в тому числі в авіакосмічній галузі... [1].

Так, навіть неповний перелік переваг при здобутті Україною статусу MNNA дає можливість

стверджувати, що співробітництво сторін у зазначеному форматі, навіть без формальних гарантій безпеки, може перетворитися для України на серйозний потенціал як у протистоянні ворогові, так і повоєнній відбудові країни, формуванні сталій системи безпеки. Зазначене зумовлює необхідність серйозного переосмислення підходів державних і політичних кіл України до формату співробітництва сторін на засадах союзнитва поза НАТО з можливою перспективою включення зусиль у цьому напрямі в систему зовнішньої політики і дипломатії країни. Надзвичайно важливим аспектом при цьому є не просто сприйняття платформи як набору стандартних переваг, до яких має прагнути Україна, а розробка стратегії взаємовигідної взаємодії, що слугуватиме інтересам обох сторін з можливим поглибленням співробітництва в оборонній сфері. Так, абсолютно слушним у даному вимірі є твердження експерта Національного інституту стратегічних досліджень, завідувача сектору досліджень Центрального регіону в місті Дніпрі центру регіональних досліджень НІСД О.Іжака, який зазначив: «Статус основного союзника США поза НАТО відкриває ширші можливості для більшої безпеки і прискореного розвитку. Проте кінцевий успіх залежить від готовності і вміння союзника США такими можливостями скористатись».

Зупиняючись більш докладно на змісті зазначеного, автор констатував: «Статус основного союзника США поза НАТО є частиною системи американських військово-політичних альянсів. Вони мають багато аспектів і градацій, що визначені в американському законодавстві. Низка країн в Європі і Азії мають угоди про спільну оборону зі Сполученими Штатами. Згідно з цими угодами воєнний напад на союзників США означає напад на США. Такі угоди часто позначаються як гарантії безпеки. Найбільш відома з них – Вашингтонський договір, що лежить в основі НАТО. Але існують й інші: між США і Японією, США і Республікою Корея, США і Австралією. Проте однієї тільки гарантії, що американські війська прийдуть на допомогу недостатньо для дієвого воєнного-політичного союзу. Має бути кооперація в оборонному будівництві, яка б допомагала американським союзникам зміцнювати власну оборону. Зокрема, спільне планування оборони є основою діяльності НАТО як організації» [3].

Висновки. Перспективність реалізації статусу головного союзника США поза НАТО може набути реальних рис за умов визнання вагомості даного статусу на вищому політичному і державному рівні України – тенденції, що має формуватись водночас з урахуванням конкретних стратегічних планів взаємодії сторін у безпековій й оборонній сфері. До вступу країни в НАТО статус може відіграти провідну роль у зміцненні обороноздатності

країни, хоча фактор взаємовигідного договірного співробітництва сторін у безпековій сфері не виключається й з досягненням Україною членства в Північноатлантичному альянсі.

Серед завдань, які постають на сьогодні перед політиками, науковцями, експертами у вимірі підтримки ініціативи щодо здобуття Україною статусу головного союзника поза НАТО, – широке аргументоване роз'яснення в суспільно-політичному середовищі міжнародно-політичної суб'єктності статусу MNNA, адже «в оцінках більшості державних та громадських діячів в Україні, як це визнається на науковому рівні, статус основного союзника поза НАТО знаходить вельми поверхневе та неповне висвітлення» [21]. Іншою потребою в розвитку ініціативи є включення науковців і громадськості в процес публічного обговорення проблеми статусу MNNA як меседжу політикам щодо необхідності офіційного закріплення (на рівні постанови Верховної Ради) запиту про надання Україні статусу головного союзника США поза НАТО, формування відповідних звернень від урядових структур України до державно-політичного керівництва Сполучених Штатів стосовно розгляду можливості надання Україні статусу MNNA, просування даної ідеї на різноманітних міжнародних майданчиках. Неабиякого значення набуває й посилення контактів з американськими колегами як в експертному середовищі, так і в середовищі політичного істеблішменту у питанні співробітництва України і США в безпековій і оборонній сфері як на пряму, що відповідає потребам й інтересам обох сторін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бірченко О. Статус союзника поза НАТО. *Україна до НАТО*. Журнал 26.02.2023. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/status-soiuznyka-poza-nato/>
2. Звернення уряду України до Конгресу та безпосередньо до президента Сполучених Штатів Америки про надання Україні Статусу Основного союзника США поза НАТО. Електронна петиція №22/133704-ep від 28 січня 2022. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/133704>
3. Іжак О. Статус основного союзника США поза НАТО: діапазон можливостей для України. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/status-osnovnoho-soyuznyka-ssha-poza-nato-diapazon-mozhlyvostey-dlya>
4. Краєв О. Статус основного союзника США поза НАТО. Дослідження Ukrainian Prism. URL: http://prismua.org.tilda.ws/ukraine_mnna_status
5. Кулеба просить Раду не голосувати за звернення до США щодо статусу союзника поза НАТО. *РБК-Україна*. 8.09.2021. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/kuleba-prosit-radu-golosovat-obrashchenie-1631088450.html>
6. Маркарова про намір Ради голосувати за звернення про статус основного союзника США

поза НАТО: «це точно не про нас». *Радіо свобода*. 07.09.2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rada-ukraina-ssha-nato/31448281.html>

7. Про Звернення Верховної Ради України до нової Адміністрації та Конгресу Сполучених Штатів Америки щодо безпекових гарантій за Будапештським меморандумом та включення України до двостороннього безпекового формату. Проект Постанови Верховної Ради України від 22.02.2017 № 6111. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/DH4PR00A?an=2>

8. Рада не підтримала звернення до Конгресу США щодо надання статусу основного союзника поза НАТО. *Радіо свобода*. 08.09.2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rada-golosuvannya-zamna/31449924.html>

9. Тейлор: «Україна може просити про статус основного союзника поза НАТО і водночас працювати над повноцінним членством». *Радіо свобода*. 9.09.2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukrayina-nato-teilor/31451505.html>

10. У Конгресі хочуть надати Україні статус головного союзника США поза НАТО. *ТСН*. 01.06.19. URL: <https://tsn.ua/svit/u-kongresi-hochut-nadati-ukrayini-statusu-golovnogo-soyuznika-ssha-poza-nato-1355205.html>

11. (10 U.S. Code § 2350a). Cooperative research and development agreements: NATO organizations; allied and friendly foreign countries: United States Code, 2006 Edition, Supplement 4. Title 10 Armed Forces. Subtitle A-General Military Law. Part IV-Service, Supply, and Property. Chapter 138-Cooperative Agreements with NATO allies and other countries, § 2350a. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2010-title10/html/USCODE-2010-title10-subtitleA-partIV-chap138-subchapII-sec2350a.htm>

12. (22 U.S.C. 2321k). Designation of major non-NATO allies : United States Code, 2012 Edition, Supplement 2. Title 22 – Foreign Relations and Intercourse. Chapter 32 – Foreign Assistance. Subchapter II – Military Assistance and sales. Part II – Military Assistance. Sec 2321k. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2014-title22/html/USCODE-2014-title22-chap32-subchapII-partII-sec2321k.htm>

13. Foreign Assistance Act of 1961. Public Law 87–195; Approved September 4, 1961. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/COMPS-1071/pdf/COMPS-1071.pdf>

14. Goncharenko O. US should grant Ukraine Major Non-NATO Ally status. *Atlantic Council*. May 4, 2021. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/us-should-grant-ukraine-major-non-nato-ally-status/>

15. H.R.3121 – U.S. – To amend the Foreign Assistance Act of 1961 and the Arms Export Control Act to make improvements to certain defense and security assistance provisions under those Acts, to authorize the transfer of naval vessels to certain foreign countries, and for other purposes. 104th Congress (1995-1996). URL: <https://www.congress.gov/104/plaws/publ164/PLAW-104publ164.pdf>

16. H.R.3047 – U.S. – Ukraine Security Cooperation Enhancement Act. 116th Congress (2019-2020). URL: <https://www.congress.gov/bills/116/congress-house-bill/3047/text?format=txt>

17. Helsinki Commission Letter to President Biden March 2022. URL: <https://www.documentcloud.org/>

[documents/21410594-helsinki-commission-letter-to-president-biden-march-2022](https://www.documentcloud.org/documents/21410594-helsinki-commission-letter-to-president-biden-march-2022)

18. Major Non-NATO Ally Status. Bureau of Political-Military Affairs. January 20,2021. US Department of State. URL: <https://www.state.gov/major-non-nato-ally-status/>

19. Memorandum on Presidential Determination Terminating the Designation of Afghanistan as a Major Non-NATO Ally. September 23, 2022. The White House. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/presidential-actions/2022/09/23/memorandum-on-presidential-determination-terminating-the-designation-of-afghanistan-as-a-major-non-nato-ally/>

20. Menendez, Corker Introduce Ukraine Freedom Support Act of 2014. Foreign Relations Committee. September 16, 2014. URL: <https://www.foreign.senate.gov/press/rep/release/menendez-corker-introduce-ukraine-freedom-support-act-of-2014>

21. (22 USC 2751). Need for international defense cooperation and military export controls; Presidential waiver; report to Congress; arms sales policy: United States Code, 2012 Edition. Title 22 - Foreign Relations and Intercourse. Chapter 39 – Arms Export Control. Subchapter I – Foreign and National Security Policy Objectives and Restraints. Sec.2751. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2012-title22/html/USCODE-2012-title22-chap39-subchapI-sec2751.htm>

22. S.2638 - National Defense Authorization Act for Fiscal Year 1987. 99th Congress (1985-1986). Law. Congress.Gov. URL: <https://www.congress.gov/bills/99th-congress/senate-bill/2638>

23. Technical Support Working Group (TSWG). URL: <https://www.ctso.gov/SubgroupsOverview.htm>

REFERENCES:

1. Birchenko O. Status soiuznyka poza NATO [Non-NATO ally status]. *Ukraina do NATO*. Zhurnal. 26.02.2023. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/status-soiuznyka-poza-nato/> [in Ukrainian].

2. Zvernennia uriadu Ukrainy do Konhresu ta bezposeredno do prezydenta Spoluchenykh Shtativ Ameryky pro nadannia Ukraini Statusu Osnovnoho soiuznyka SShA poza NATO [Address by the Government of Ukraine to Congress and directly to the President of the United States of America on granting Ukraine the Status of the Main Non-NATO Ally of the United States]. *Elektronna petytsiia №22/133704-ep vid 28 sichnia 2022*. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/133704> [in Ukrainian].

3. Yizhak O. Status osnovnoho soiuznyka SShA poza NATO: diapazon mozhlyvostei dlia Ukrainy [The status of the main US ally outside NATO: the range of opportunities for Ukraine]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/status-osnovnoho-soyuznyka-ssha-poza-nato-diapazon-mozhlyvostey-dlya> [in Ukrainian].

4. Kraiev O. Status osnovnoho soiuznyka SShA poza NATO [The status of the main US ally outside NATO]. *Doslidzhennia. Ukrainian Prism*. URL: http://prismua.org.tilda.ws/ukraine_mnna_status [in Ukrainian].

5. Kuleba prosyt Radu ne holosuvaty za zvernennia do SShA shchodo statusu soiuznyka poza NATO [Kuleba asked the Rada not to vote for a beast before the United

States for the status of an ally of NATO]. RBK-Ukraina. 8.09.2021. ULR: https://www.rbc.ua/ukr/news/kuleba-prosit-radu-golosovat-obrashchenie-1631088_450.html [in Ukrainian].

6. Markarova pro namir Rady holosuvaty za zvernennia pro status osnovnoho soiuznyka SShA poza NATO: «tse tochno ne pro nas» [Markarova on the Council's intention to vote on the appeal for the status of the main US ally outside NATO: «this is definitely not about us»]. Radio svoboda. 07.09.2021. ULR: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rada-ukraina-ssha-nato/31448281.html> [in Ukrainian].

7. Pro Zvernennia Verkhovnoi Rady Ukrainy do novoi Administratsii ta Konhresu Spoluchenykh Shtativ Ameryky shchodo bezpekovykh harantii za Budapeshtskym memorandumom ta vkluchennia Ukrainy do dvostoronnoho bezpekovoho formatu. Proekt Postanovy Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 22.02.2017 № 6111 [On the Appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine to the new Administration and Congress of the United States of America on security guarantees under the Budapest Memorandum and the inclusion of Ukraine in the bilateral security format. Draft Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine dated 22.02.2017 No 6111]. ULR: <https://ips.ligazakon.net/document/DH4PR00A?an=2> [in Ukrainian].

8. Rada ne pidtrymala zvernennia do Konhresu SShA shchodo nadannia statusu osnovnoho soiuznyka poza NATO [The Council did not support an appeal to the US Congress to grant the status of a major non-NATO ally]. Radio svoboda. 08.09.2021. ULR: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rada-golosuvannya-zam-na/31449924.html> [in Ukrainian].

9. Teilor: «Ukraina mozhe prosyty pro status osnovnoho soiuznyka poza NATO i vodnochas pratsiuvaty nad povnotsinnym chlenstvom» [Taylor: «Ukraine can ask for the status of a major non-NATO ally and at the same time work towards full membership»]. Radio svoboda. 9.09.2021. ULR: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukrayina-nato-teilor/31451505.html> [in Ukrainian].

10. U Konhresi khochut nadaty Ukraini status holovnoho soiuznyka SShA poza NATO. [The Congress wants to grant Ukraine the status of the main US ally outside NATO]. TSN. 01.06.19. ULR: <https://tsn.ua/svit/u-kongresi-hochut-nadati-ukrayini-statusu-golovnog-soyuznyka-ssha-poza-nato-1355205.html> [in Ukrainian].

11. (10 U.S. Code § 2350a). Cooperative research and development agreements: NATO organizations; allied and friendly foreign countries: United States Code, 2006 Edition, Supplement 4. Title 10 Armed Forces. Subtitle A-General Military Law. Part IV-Service, Supply, and Property. Chapter 138-Cooperative Agreements with NATO allies and other countries, § 2350a. ULR: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2010-title10/html/USCODE-2010-title10-subtitleA-partIV-chap138-subchapII-sec2350a.htm>

12. (22 U.S.C. 2321k). Designation of major non-NATO allies: United States Code, 2012 Edition, Supplement 2. Title 22 – Foreign Relations and Intercourse. Chapter

32 – Foreign Assistance. Subchapter II – Military Assistance and sales. Part II – Military Assistance. Sec 2321k. ULR: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2014-title22/html/USCODE-2014-title22-chap32-subchapII-partII-sec2321k.htm>

13. Foreign Assistance Act of 1961. Public Law 87–195; Approved September 4, 1961. ULR: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/COMPS-1071/pdf/COMPS-1071.pdf>

14. Goncharenko O. US should grant Ukraine Major Non-NATO Ally status. *Atlantic Council*. 2021. May 4. ULR: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/us-should-grant-ukraine-major-non-nato-ally-status/>

15. H.R.3121 – U.S. – To amend the Foreign Assistance Act of 1961 and the Arms Export Control Act to make improvements to certain defense and security assistance provisions under those Acts, to authorize the transfer of naval vessels to certain foreign countries, and for other purposes. 104th Congress (1995-1996). ULR: <https://www.congress.gov/104/plaws/publ164/PLAW-104publ164.pdf>

16. H.R.3047 – U.S. – Ukraine Security Cooperation Enhancement Act. 116th Congress (2019-2020). ULR: <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/3047/text?format=txt>

17. Helsinki Commission Letter to President Biden March 2022. ULR: <https://www.documentcloud.org/documents/21410594-helsinki-commission-letter-to-president-biden-march-2022>

18. Major Non-NATO Ally Status. Bureau of Political-Military Affairs. January 20, 2021. US Department of State. ULR: <https://www.state.gov/major-non-nato-ally-status/>

19. Memorandum on Presidential Determination Terminating the Designation of Afghanistan as a Major Non-NATO Ally. September 23, 2022. The White House. ULR: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/presidential-actions/2022/09/23/memorandum-on-presidential-determination-terminating-the-designation-of-afghanistan-as-a-major-non-nato-ally/>

20. Menendez, Corker Introduce Ukraine Freedom Support Act of 2014. Foreign Relations Committee. September 16, 2014. URL: <https://www.foreign.senate.gov/press/rep/release/menendez-corker-introduce-ukraine-freedom-support-act-of-2014>

21. (22 USC 2751). Need for international defense cooperation and military export controls; Presidential waiver; report to Congress; arms sales policy: United States Code, 2012 Edition. Title 22 - Foreign Relations and Intercourse. Chapter 39 – Arms Export Control. Subchapter I – Foreign and National Security Policy Objectives and Restraints. Sec.2751. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2012-title22/html/USCODE-2012-title22-chap39-subchapI-sec2751.htm>

22. S.2638 - National Defense Authorization Act for Fiscal Year 1987. 99th Congress (1985-1986). Law. Congress.Gov. ULR: <https://www.congress.gov/bill/99th-congress/senate-bill/2638>

23. Technical Support Working Group (TSWG). ULR: <https://www.ctso.gov/SubgroupsOverview.htm>

Status of the main US ally outside NATO: international political subjectivity, assessments, prospects for Ukraine

Dudko Iryna Dmytrivna

Doctor of Political Sciences, Professor,
Professor at the Department
of Parliamentarism, Educational
and Scientific
Institute of Public Administration
and Public Service
of Taras Shevchenko National University
of Kyiv
Anton Tsedik str., 20, Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-8881-8274

Pohorielova Inna Serhiivna

Ph.D. in History, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Political Technologies
Kyiv National Economic University named
after Vadym Hetman
Peremohy Ave., 54/1, Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-6560-242X

As a result of full-scale Russian aggression against our state, the problems of Ukraine's national security have reached a new level of relevance. In view of this, the article analyzes the option of the status of the main non-NATO ally outside NATO for Ukraine (Major Non-NATO Ally, MNNA) as a probable model of its security policy on the way to NATO membership. The authoresses analyze the American documentary base on the status of the main US ally outside NATO, trace the evolution of the international political subjectivity of this status. In addition, security benefits have been identified for the countries that have gained or are seeking to obtain the appropriate status. In retrospect, approaches to the distribution of powers upon approval of the MNNA and the formation of the range of privileges of the allied countries are characterized. The conclusion is made that there is a significant range of defense, scientific, technical, financial opportunities that allied countries can use to strengthen their security system.

The authoresses focus their attention upon the analysis of the relevant initiatives to approve the status of the main non-NATO ally both in the United States and by Ukrainian legislators from 2014 to the present. Taking into account the unambiguous assessments of the MNNA status for Ukraine, an attempt has been made to understand the main problems of implementing this status and the prospects for its acquisition for Ukraine. The authoresses' conclusion is that before the country's accession to NATO (in the so-called interim period), the status of a US ally outside NATO can play a significant role in strengthening the country's defense capabilities. At the same time, the factor of mutually beneficial contractual cooperation between the parties in the security sphere (in dimension of the status of MNNA) does not exclude the achievement by Ukraine the membership in the Alliance.

Key words: Ukraine, USA, relations, security strategy, international political subjectivity, status of the USA's ally outside NATO.